

State of the art of the application of new information technologies in libraries and their impact on library functions in Belgium: Final report / prep. by Univesitaire Instelling Antwerp; [publ. by the] Commision of the European Communities. - Project code LIB-2/7.-Luxembourg: EC 1988.-VIII, 185 p.

Belgium

A felmérést az Univesitaire Instelling Antwerp készítette és sajátos módszert alkalmazott.

Az első fázisban a szakemberek a LISA, a belga könyvtárosképző intézmények és a nagyobb könyvtárak anyagából gyűjtötték össze a témába vágó fellelhető

irodalmat. Második lépésként egy reprezentatív minta alapján az előre kiszemelt könyvtárakat értékelték.

Meglehetősen sajátos maga az ország és annak könyvtárügye is. Belgium egy kicsi, de sűrűn lakott állama Európának. Információközlési, kereskedelmi, közlekedési szempontból sokkal nagyobb a súlya, mintsem az méretéből következne, mivel éppen a legfontosabb utak találkozásánál helyezkedik el Németország, Nagy-Britannia és Franciaország között.

A mai Belgiumot a nagyfokú komplexitás jellemzi, amit különböző kultúrák és nyelvek (flamand, vallon, német) együttélése magyaráz. Ennek megfelelően három regionális parlamentjük működik. A főváros, Brüsszel nemcsak az ország szíve, de egész Európában is központi szerepet játszik (NATO-székhely, az Európai Közösség, multinacionális cégek, bankok székházai találhatóak itt). A fejlett infrastruktúra ellenére Belgium számos problémával küzd az ipari szerkezetátalakítás terén a tradicionális bányászat, kohászat, hajógyártás és textilipar ágataiban. Nincs ugyan magas szintű elektronikai iparuk, de érdekes módon a hivatalok, a bankok az elektronikus adatátvitel meghonosításában a világon az elsők között vannak. A lakosság 84%-ához eljut a kábeltelevízió, de bármilyen hihetetlen, egy jól működő videotex rendszert csak nagyon lassan, nehézkesen tudnak kialakítani.

Az eddigi példák is jól szemléltetik azokat az ellentmondásokat, amelyek Belgium mindennapi életét jellemzik, nincs ez másképpen a könyvtárak vonatkozásában sem.

Az ország több történelmi értékű gyűjteménnyel rendelkezik (Louvain, Gent), de ezek fejlesztése és főként a közművelődési könyvtárak alakítása csak a hetvenes évek végétől folyik az európai szabványoknak megfelelően. Az állománya-

lakítás, a szabványosítás terén megfigyelhető lassúság elsődleges oka a pénzeszközök állandó hiánya.

A bankok és a világcégek irodáihoz hasonlóan a könyvtárak is élen járnak az új elektronikus technológiák bevezetése terén. Önállóan kifejlesztett DOBIS-LIBIS szoftvereik nemzetközileg elismertek. Két nagy számítógépes adatbázisuk a CRE-DOC és a BELINDIS az európai élvonalhoz tartozik.

Belgium lakóiban mélyen gyökerező tradíció az individualizmus, az egyéni szabadságjogok tisztelete. Többek között ez nyilvánul meg a központi kormányzat mentalitásában. A kormány az anyagi, gazdasági prosperitás érdekében működik, kevésbé foglalkozik kulturális problémákkal, ezeket a helyi önkormányzatok ügyének tekinti.

A belgák esetében nem beszélhetünk sem nemzeti könyvtári rendszerről, sem könyvtárak közötti bármiféle formális együttműködésről. A brüsszeli Royal Library egyszerűen képtelen a nemzeti könyvtári funkcióknak maradéktalanul eleget tenni, a felsőoktatási könyvtárak szoros függő viszonyban állnak az egyetemekkel, nincs sem anyagi, sem egyéb szervezeti lehetőségük más intézményekkel együttműködni. Az 1972-ben létrehozott *Conference of University Libraries (Egyetemi Könyvtárak Konferenciája)* eredményesnek bizonyul a könyvtárközi kölcsönzés megszervezésében, a gyűjtemények profiljának kialakításában, de mivel nem hivatalos szerv, csekély a befolyása, ha fontosabb projektek létrehozásáról van szó.

A közművelődési könyvtárak helyzete is hasonló. A flamand régió tervezi évek óta egy nagy központi katalógus felállítását, de a gyakorlati megvalósítás késik. Vallon területen mindezidáig terv sem született.

Az erők szétforgácsolódásának tünetei a könyvtárosképzésben és az egyesületi élet terén is megnyilvánulnak. Belgium aránytalanul sok képző intézménnyel rendelkezik (11 hely 10 millió lakosra, helyenként átlagosan 50 hallgatóval). Európa legtöbb könyvtáros egyesülete is itt működik. Közülük négy rendszeresen szerepel az IFLA évkönyvben. Valamennyi igen nagy létszámmal bír.

A jelentés közel 30 automatizált könyvtári rendszert említ, az a néhány felsőoktatási és tudományos könyvtár, ami kimaradt a felsorolásból még nincs, vagy csak részben van gépesítve, és ugyanazt a DOBIS-LIBIS rendszert alkalmazza, mint a nagykönyvtárak. Az az öt könyvtári rendszer, amelyet a közművelődési területről választ ki, tökéletesen érzékelteti mind a flamand, mind a vallon törekvéseket, gondokat.

A szakkönyvtárak körét nem érinti mélyebben. Az a kb. 200 nagy ipari szakkönyvtár, melyek közül mintegy 20 gépesített valamilyen formában, ma még nem érhető el online üzemmódban. A tanulmány hat olyan gyűjteményt sorol fel, amelyekben említésre méltó eredmények születtek az automatizált rendszer létrehozásában.

Számos kísérletről, tervről tudunk, ami az együttműködések mélyítését, az állományfejlesztést, a katalogizálást, a könyvtárközi kölcsönzést, a könyvtárosképzést segíti. Belgium eddig még nem vett részt nemzetközi programokban, csak néha, intézményi szinten lépett kapcsolatba külföldi szakemberekkel, testületekkel. Könyvtári rendszereiket is önállóan fejlesztették ki (a már korábban említett DOBIS-LIBIS, és a VUBIS), és csak esetenként használják a szomszédos országok technológiáit

(STAIRS-IBM, SESAM-Siemens, BASIS-Battelle, ADLIB-Databasix). A katalogizálást segítő, 1986 áprilisától a Royal Library a holland PICA mellett LC (Library of Congress), Canadian MARC mágnesszalagokat rendel. Hasonló lépéseket terveznek a nagy egyetemi könyvtárak is. A bibliográfiai rekordok elkészítésekor a MARC, az AACR2, az ISO, UDC stb. szabványokat alkalmazzák.

Az automatizálás költségeit minden esetben a helyi önkormányzatok finanszírozzák. Egyedül a flamand közművelődési könyvtárak számára biztosítottak minisztériumi szintű központi támogatást.

Belgiumban, mint ahogy az eddigiekből is kiderült, nincs konkrét nemzeti könyvtárpolitika. A könyvtárak automatizálásának programja a NIT New Information Technologies) az első olyan program, amely egységes fellépést és nagyfokú összehangolást feltételez. A NIT szellemében folyó automatizálás fellegvára a Leuvenben működő flamand katolikus egyetem (KUL). Adatbázisa 1986 márciusában 756 ezer rekordot tartalmazott (az állomány 2,5 millió kötet). A másik nagy kiemelt katalógus a Royal Library-ben található, ahol a belga nemzeti bibliográfia is készül. Nagy gépesített katalógusok vannak Antwerpen, Liege, és Brüsszel egyetemi könyvtáraiban, valamint az elsőként említett egyetem francia nyelvű testvérintézményében, az UCL-ben (Louvain).

A közművelődési könyvtárak automatizálása a mai napig is regionálisan, a nyelvi, kulturális megosztottság szerint valósul meg. A szakkönyvtárak közül négyet emel ki a tanulmány, melyek közül egy kormányhivatalban, egy a nemzeti bankban, egy iparvállalatnál (Solvay), és egy információs központban található, mindegyik gépesített katalógussal rendelkezik. Számos európai országhoz hasonlóan a nagy gyűjtemények jelentős része még nincs automatizálva. A késlekedés oka a kormánykörök érdektelensége, a könyvtárak passzivitása és az anyagi források hiánya.

Az automatizált könyvtárak 40%-a használja gépi háttérét adminisztrációs, ügyviteli, szervezési célokra. Többnyire a kölcsönzést gépesítették és gyarapodási jegyzékeket készítenek. 30%-uk az elkövetkező két évben tervez hasonló szolgáltatást. A kölcsönzés gépesítése a könyvtárközi kapcsolatok terén nagyon fontos lépés, de a gyűjtőkörü kontroll, az elektronikus dokumentum továbbítás és a belső anyagokról készíthető SDI lehetősége is számottevő előnyöket rejt magában.

A közművelődési könyvtárakban igen elterjedt a vonalkódos kölcsönzési forma, amihez bevált szoftverek állnak rendelkezésre.

Belgium kis ország, de a használó-orientált adatbázisok létrehozásának és működtetésének terén máris nagyhatalomként tartják számon. A már említett BELINDIS és CREDOC adatbázisokon kívül szólnunk kell a BRISTEL nevű videotex rendszerről, amelyet a központi kormányzat tart fenn, és amely csak Brüsszleből 350 terminállal érhető el közvetlenül. A rendszer ezen kívül tagja a nemzetközi videotex hálózatnak is.

A tudományos és szakkönyvtárak 70%-a rendelkezik olyan terminállal, amelyen keresztül lehívhatók külső adatbázisok is az UNESCO 1980-as könyvtárközi kölcsönzés modellje alapján. Belgium egyértelműen azon országok közé sorolható, ahol a szolgáltatáshoz semmiféle rendszer nem működik. Rendkívül alacsony a kérelmek száma is a többi nyugati állam viszonylatában. A belga tudományos könyvtárak

a könyvtárközi kéréseknek csupán 70-71%-át képesek kielégíteni, a közművelődési könyvtárakban ez az arány nem éri el a 60%-ot sem.

A jól működő könyvtárközi kölcsönzési rendszer hiányában a belga könyvtárak előszeretettel fordulnak a hatékonyan dolgozó külső forrásokhoz (BLDSC, a holland Delfti), még akkor is, ha a keresett anyag valahol az országon belül is megtalálható. A legtöbb könyvtár változatlanul a könyvtárközi kölcsönzés hagyományos, manuális formáját alkalmazza. A DOBIS-LIBIS adatbázisokkal megfelelő modulok építhetők be már a művelet elvégzéséhez. Néhány szakkönyvtár is beszerzett, vagy kifejlesztett hasonló szoftvereket. A belga könyvtárakban legtöbbit az IFLA könyvtárközi kéréslapját használják, az egyetemi könyvtárak saját nyomtatványt rendszeresítettek. Becslések alapján a könyvtárközi kérések száma Belgiumban 200 ezer alatt van, ebből kb. 40 ezer az, amit nem tudnak teljesíteni. A jövőben olyan központi katalógusokat fognak létrehozni (hasonlót, mint a már létező ANTIOPE, vagy a CCT), amelyekből online formában kereshetnek a közművelődési könyvtárak olvasói is. Ez valószínűleg növelni fogja a teljesített kérések arányát. A művelet gyorsítására megoldás lehet a közvetlen online rendelés és a dokumentumok elektronikus továbbítása. A teljesítési idő szabályozása, a postai költségek csökkentése, valamint a nemzeti könyvtár szerepének egyértelműbbé tétele előrelépést hozhat országos és nemzetközi szinten egyaránt. A számítógépes rendszerek árának csökkentése, a hálózatok és önálló adatbázisok létrehozása jótékonyan hatna az automatizálás ütemére. Tudjuk, hogy ez elsősorban pénz kérdése, szerencsére a társadalmi igény ma már vitathatatlan.

A szabványosítás és a számítógépes hálózatok kialakítása talán elindíthat egy olyan folyamatot, ami a ma még teljesen hiányzó együttműködésre kell hogy ösztönözzön - vélük nem is alaptalanul a belga szakértők. Végére is az egységes Európa létrejötté, a közös információs rendszer magas szintű együttműködést, a bibliográfiai rekordok szabályozott cseréjét, az egyes adatbázisok közötti élő kapcsolatot feltételezi. Valószínű, hogy Belgium összekötő szerepe ezen a téren is kulcsfontosságú lesz a jövőben.

NAGY Ferenc